

Михалків Володимир Богданович

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри транспорту і зберігання нафти і газу,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Mykhalkiv Volodymyr

Ph.D in Technical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Oil and Gas

Transportation and Storing

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

ВИБІР ОПТИМАЛЬНИХ РЕЖИМІВ РОБОТИ ГАЗОПРОВОДУ ПРИ НЕДОВАНТАЖЕННІ

ВЫБОР ОПТИМАЛЬНЫХ РЕЖИМОВ ГАЗОПРОВОДА ПРИ НЕДОГРУЗКЕ

SELECTING THE OPTIMUM MODE WHEN UNDERLOAD PIPELINE

Анотація. Розроблено метод розрахунку оптимальних режимів роботи магістральних газопроводів під час падіння обсягів перекачування.

Ключові слова: газ, режим роботи, оптимізація.

Аннотация. Разработан метод расчета оптимальных режимов работы магистральных газопроводов при падении объемов перекачки.

Ключевые слова: газ, режим работы, оптимизация.

Abstract. A method for calculating the optimal mode of gas mains in the decline in pumping.

Keywords: gas, operation, optimization.

На даний час газотранспортна система України працює зі значним недовантаженням [1]. Рішення задачі вибору оптимальних режимів газотранспортної системи при недовантаженні визначається критерієм оптимізації і відповідним класом використовуваних моделей. Для моделювання режимів газотранспортної системи використовується апарат статистичної ідентифікації. Якість числових методів оптимізації характеризується такими факторами: областю збіжності алгоритму, часом виконання однієї ітерації, об'ємом пам'яті, необхідним для реалізації вибраного методу, класом задач, які розв'язуються і та ін.

Необхідно також враховувати особливості задач по розмірності оптимального вектора, багатоекстремальні, гладкі і негладкі задачі і та ін.

Тому один і той же метод може бути ефективним для одного типу задач і зовсім непридатним для другого типу. У зв'язку з наведеними особливостями в даний час не існує найкращого у всіх відношеннях уні-

версального числового методу оптимізації і ніколи не буде існувати. Тому необхідний не пошук універсального методу, а розумніше об'єднати різні методи, які дозволяють з найбільшою ефективністю розв'язувати задачі оптимізації.

Одним з таких підходів є поєднання штрафних функцій з методом адаптивного випадкового пошуку. Сполучення цих методів дозволяє виключити за циклення ітераційних процедур пошуку екстремуму в «особливих точках» за рахунок використання випадкового пошуку, тим самим підвищується надійність пошуку оптимального значення в цілому. Даний підхід дає можливість враховувати технологічні обмеження, які задаються функціями будь-якого виду за рахунок використання методу штрафних функцій при рішенні задач нелінійного програмування [2].

При даному підході до вирішення проблеми оптимізації транспорту газу в якості функції мети використовується регресивне рівняння, яке задається у ви-

гляді параболи і технологічних обмежень у вигляді функцій обмежень для режимів роботи компресорних станцій вздовж траси трубопроводу. В цьому випадку задача оптимізації режимів роботи газотранспортної системи зводиться до пошуку $\max_{\vec{X} \in \Omega_p} (F(\vec{X}))$ функції мети $F(\vec{X})$ при обмеженнях виду:

$$\begin{aligned} F_i(\vec{X}) &= 0; \quad i = 1, 2, \dots, l, \\ \varphi_j(\vec{X}) &\leq 0; \quad j = l + 1, \dots, m + 1, \dots, \end{aligned} \quad (1)$$

де Ω_p – область працездатності для функції $F(\vec{X})$; $F(\vec{X})$ – цільова оптимізуєча функція (модель газотранспортної системи); $F_i(\vec{X})$ – функція обмежень у вигляді рівності; $\varphi_j(\vec{X})$ – функція обмежень у вигляді нерівності.

Задача (1) розв’язується методом штрафних функцій, для чого будується функція штрафу такого вигляду:

$$P(X, \tau) = -F(X_k) + \tau \left(\sum_{i=1}^l F_i(X_k)^2 + \sum_{j=l+1}^m \varphi_j^r(X_k)^2 \right), \quad (2)$$

$$\text{де } \varphi_j^r(X_k) = \begin{cases} 0, & \text{якщо } \varphi_j(X_k) \leq 0 \\ \varphi_j(X_k), & \text{якщо } \varphi_j(X_k) > 0 \end{cases};$$

τ – параметр штрафу.

Рекурентний алгоритм пошуку екстремуму рівний:

$$\begin{aligned} X_i(S) &= X_i(S-1) - B' \cdot P'(X, \tau), \\ B' &= \frac{C}{\sqrt{1+S}}, \end{aligned} \quad (3)$$

де $i = 1, \dots, n$, n – число керуючих змінних; s – крок ітерації.

Значення штрафу змінюється від 0 до $\tau_{\max}$ по закону:

$$\begin{aligned} \tau(S+1) &= \tau(S) + \left(\sum_{i=1}^l F_i(X_k)^2 + \sum_{j=l+1}^m \varphi_j^r(X_k)^2 \right) \times \\ &\times \frac{C_1(\tau_{\max} - \tau(S))}{\sqrt{1+S}} \end{aligned} \quad (4)$$

Параметри C і C_1 вибираються для конкретного виду функцій. Значення похідної в градієнтному методі обчислюється аналітичним або числовим методом через прирости ΔX_j .

Адаптивний випадковий пошук при правильній організації є достатньо ефективним засобом пошуку екстремуму. В області пошуку Ω , яка включає область працездатності цільової функції і обмеження у виді рівності і нерівності в постановці задачі (1), з заданою густиною розподілу $P(X / \bar{X}, \sigma_o^2)$ генеруються випадкові точки $x_1, x_2, \dots, x_n$, де $\bar{X}$ – математичне очікування; σ_o^2 – дисперсія випадкової величини.

Алгоритм випадкового пошуку полягає в тому, що $\bar{X}$ розміщується в точці з оптимальним або довільним значенням оптимізуєчої функції, тобто:

$$F_k(\bar{X}) = \min(-F(\bar{X})) = Q^* \quad (5).$$

Пошук Q^* проводиться на основі рекурентної процедури.

Цей підхід гарантує знаходження глобального екстремуму при $i \rightarrow N$, де N – досить велике число. Для задання режиму роботи алгоритму штрафних функцій вводяться: N_1 – число ітерацій; L – вектор параметрів, він вміщує такі значення: $\tau_{\max}, l, m, c, c_1, \Delta x$.

Також вводяться обмеження на допустиму область рішення задачі (1). Область працездатності моделі газотранспортної системи обмежується багатовимірним паралелепіпедом, який задає діапазони зміни незалежних змінних в матриці диспетчерської інформації X , за якою будувалась модель. Апроксимація робочої області таким методом не єдина, її також можна апроксимувати багатовимірним еліпсоїдом розсіювання, в будь-якому випадку метод оптимізації не обмежує класу функцій обмежень. Техногічні обмеження задаються обмежувачими нерівностями на режими компресорної станції (вхідні і вихідні тиски). Метод штрафних функцій при оптимізації працює першим, в деяких випадках краще, щоб перед методом штрафних функцій працював метод випадкового пошуку. Введення його принципово не ускладнює задачу оптимізації, зате підготує для штрафних функцій початкове значення для вектора $\vec{X}_0$, в якому виконуються всі обмеження. Якщо є можливість наперед підготувати початкове значення для вектора $\vec{X}_0$, то необхідність для введення цього випадкового пошуку відпадає. На виході методу штрафних функцій при оптимізації після N_1 ітерацій формується вектор $\vec{X}_1^*$ для якого $Q_1 = F(\vec{X}_1^*)$. Після цього використовується адаптивний випадковий пошук. Вхідним вектором для нього є вектор $\vec{X}_1^*$. Режим роботи якого задається параметрами N_2, σ_x^2 . Основною задачею його є перевірка вектора $\vec{X}_1^*$ на глобальний екстремум. На виході адаптивного випадкового пошуку формується вектор стану $\vec{X}_2^* = \vec{X}_{\text{онт}}$, який відповідає оптимальному керуванню по критерію максимуму пропускнуої спроможності на кінцевій компресорній станції для газотранспортної системи. Конкретний вигляд функції обмежень рівностей і нерівностей визначається технологічними обмеженнями для конкретних компресорних станцій. Необхідно зазначити, що обмеження у вигляді рівностей є найбільш складними обмеженнями для задач нелінійного програмування. У практичних розрахунках доцільно їх замінити обмеженнями у вигляді нерівності, для чого вводяться похибки вимірювань диспетчерських даних. В цьому випадку верхній і нижній діапазони для вимірюваних параметрів задає діапазон зміни і для функції обмеження, тим самим одне обмеження у вигляді рівності замінюють двома у вигляді нерівностей.

Даний підхід не є єдиним. Існує багато інваріантних підходів, але всі вони повинні давати швидкий пошук оптимального рішення задач для прийняття рішень в екстремальних умовах для забезпечення безаварійної та економічної роботи магістральних газопроводів.

Література

1. Дослідження режимів роботи складної системи газопроводів у разі її недовантаження. Михалків В. Б. // Нафтогазова галузь України – Київ, 2015 – № 6. – С. 26–29.
2. Оптимизация режимов работы газопровода в период падения загрузки/Михалкив В.Б./Трубопроводный транспорт – 2016. Материалы XI Международной учебно-научно-практической конференции/ Уфа, УНТУ, 2016 – С. 113–114.